

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Pt. „Zarządzanie bezpieczeństwem i ochroną zdrowia w pracy lekarza pierwszego kontaktu”

Lek. med. Jacek Marjański

Pracownicy służby zdrowia to specyficzna grupa zawodowa, którą charakteryzuje codzienna ekspozycja na bardzo zróżnicowane zagrożenia zawodowe. Są to zagrożenia powiązane z czynnikami niebezpiecznymi (wypadkowymi), ale również uciążliwymi bądź szkodliwymi, do których z kolei zalicza się czynniki fizyczne, biologiczne, chemiczne oraz psychofizyczne. W świetle danych Europejskiej Agencji Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy ponad 10% pracowników Unii Europejskiej zatrudnionych jest w sektorze służby zdrowia i opieki społecznej, a dość duży odsetek tych pracowników pracuje w szpitalach. Sektor ten należy do największego sektora zatrudniającego w Europie i obejmuje dużą grupę różnych zawodów, m.in. lekarzy, pielęgniarki i tzw. pomocniczy personel medyczny. Jest to sektor sfeminizowany, gdyż 77% siły roboczej stanowią kobiety. Ponadto w sektorze służby zdrowia częstość wypadków przy pracy jest 34% wyższa niż średnia dla całej Unii Europejskiej, a sam sektor znajduje się na drugim miejscu, zaraz po budownictwie, jeśli chodzi o częstość występowania chorób układu mięśniowo-szkieletowego związanych z pracą. Za główne czynniki ryzyka w sektorze służby zdrowia Unii Europejskiej oraz związane z nimi problemy zdrowotne uznaje się przede wszystkim wspomniane już obciążenia układu mięśniowo-szkieletowego, wynikające z wadliwych postaw ciała przy wykonywaniu pracy oraz nieprawidłowego podnoszenia i przenoszenia ciężarów. Ponadto Europejska Agencja Bezpieczeństwa i Zdrowia w Pracy (EU-OSHA) zwraca uwagę na czynniki biologiczne, które przez ostatnie kilka lat przybrały na sile i intensywności narażenia, zwłaszcza za sprawą wirusa Covid-19. Dotychczasowe badania dotyczące bezpieczeństwa i higieny pracy w środowisku pracowników służby zdrowia, w tym lekarzy, wskazują bezsprzecznie na występowanie wielu i bardzo zróżnicowanych zagrożeń, ale wciąż są to dane niedoszacowane.

W Polsce wciąż brakuje rzetelnych badań dotyczących warunków pracy oraz identyfikacji zagrożeń w służbie zdrowia, zwłaszcza jeśli chodzi o grupę zawodową lekarzy pierwszego kontaktu. Jest to grupa zawodowa, która znajduje się na tzw. „pierwszej linii” relacji z pacjentem. Dlatego też narażona jest najbardziej na zagrożenia, które w literaturze nazywamy „nowymi i pojawiającymi się”, często trudnymi do zidentyfikowania, analizy i oceny. Jest to również grupa lekarzy o specjalności najliczniejszej spośród wszystkich innych.

Spśród wszystkich zawodów, żaden nie ma takiej długiej, bogatej i udokumentowanej historii, jak zawód lekarza. Traktowany przez wieki jako zawód wybrańców, dziś jawi się jako trudna profesja, dodatkowo obarczona coraz większą odpowiedzialnością.

Motywy podjęcia tematu rozprawy jest zatem próba identyfikacji zagrożeń występujących w pracy lekarzy Podstawowej Opieki Zdrowotnej (POZ), zwanych także lekarzami „pierwszego kontaktu”, oraz analiza czynników, które mają istotny wpływ na bezpieczeństwo pracy w samoocenie lekarzy POZ. Przedmiotem badań będą placówki Podstawowej Opieki Zdrowotnej działające na terenie Polski.

Głównym celem pracy jest analiza i ocena bezpieczeństwa pracy lekarzy „pierwszego kontaktu”, pracujących w placówkach Podstawowej Opieki Zdrowotnej.

Celami szczegółowymi są natomiast są:

- identyfikacja zagrożeń występujących w pracy lekarzy „pierwszego kontaktu”, przy pomocy kwestionariusza ankietowego,
- analiza i ocena czynników, które mają wpływ na zdrowie i życie lekarzy „pierwszego kontaktu” w ich opinii, przy pomocy kwestionariusza,
- analiza i ocena stresu zawodowego lekarzy „pierwszego kontaktu”, przy pomocy kwestionariusza ankietowego,
- ocena kultury organizacyjnej panującej w placówkach, w których pracują lekarze „pierwszego kontaktu”, ze szczególnym uwzględnieniem stylu zarządzania, przy pomocy kwestionariusza ankietowego,
- identyfikacja zagrożeń zawodowych w pracy lekarza „pierwszego kontaktu” ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń „nowych i pojawiających się”, przy pomocy wywiadu bezpośredniego, przeprowadzonego w placówkach POZ województwa łódzkiego.

Główne elementy, które odróżniają tę pracę od innych to:

- liczba respondentów – lekarzy „pierwszego kontaktu”, którzy stanowią najliczniejszą grupę lekarzy pod względem specjalizacji,
- kompleksowość zagadnień dotyczących bezpieczeństwa pracy – identyfikacja zagrożeń, wpływ wybranych czynników na bezpieczeństwo pracy w samoocenie respondentów, analiza i ocena stresu zawodowego, analiza i ocena kultury organizacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem stylów zarządzania, identyfikacja zagrożeń „nowych i pojawiających się” w placówkach POZ województwa łódzkiego,

- wysoki stopień szczegółowości – uzyskane wyniki z danych, pochodzących z kwestionariusza ankietowego będą skonfrontowane z wynikami, pochodzącymi z obserwacji jawnej wspartej wywiadem bezpośrednim, który to zostanie przeprowadzony w wybranych placówkach POZ, w województwie łódzkim,
- odniesienie wyników uzyskanych w trakcie badania w polskich placówkach POZ do tendencji panujących w Europie, w podejmowanym temacie rozprawy doktorskiej.

Metodami wykorzystanymi w ramach prezentowanej pracy były - ankietę oraz obserwacja z elementami wywiadu bezpośredniego, których wyniki są komentarzem Autora pracy do subiektywnej opinii respondentów w kwestiach podjętych w badaniach. Narzędziami, które zostały zastosowane w niniejszej pracy doktorskiej to - autorski kwestionariusz ankietowy dotyczący identyfikacji zagrożeń zawodowych w pracy lekarzy „pierwszego kontaktu” oraz oceny czynników, które wpływają na bezpieczeństwo pracy. Oprócz tego wykorzystano listę kontrolną autorstwa Europejskiej Fundacji Poprawy Warunków Pracy i Życia w celu analizy i oceny stresu zawodowego w pracy lekarzy „pierwszego kontaktu”, oraz kwestionariusz ankietowy autorstwa Camerona i Quinna, dzięki któremu dokonano analizy i oceny stanu obecnego i pożądanego kultury organizacyjnej w badanych placówkach POZ, ze szczególnym uwzględnieniem stylu zarządzania.

W pracy wykorzystano metody statystyczne, umożliwiające analizę danych (ankietowych) przedstawionych w skali porządkowej i nominalnej. Obliczenia i ilustracje graficzne wykonano przy wykorzystaniu arkusza kalkulacyjnego Excel oraz pakietu statystycznego Statistica 12.

Rezultaty prowadzonych studiów literaturowych oraz badań empirycznych zostały zaprezentowane w czterech rozdziałach niniejszej pracy, a jej układ wynika z określonego zakresu merytorycznego.

Rozdział pierwszy poświęcony został problematyce znaczenia bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w zarządzaniu placówkami służby zdrowia. Dokonano przeglądu istoty, funkcji oraz obszaru zarządzania placówką zdrowia. W sposób szczegółowy omówiono style kierowania w placówkach służby zdrowia, ze szczególnym uwzględnieniem postaw przełożonych wobec swoich podwładnych oraz sposobów motywacji zespołu pracowniczego. Oprócz tego w rozdziale pierwszym przedstawiono analizę dostępnych raportów i doniesień dotyczących poziomu bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w placówkach służby zdrowia (zarówno w ujęciu globalnym jak i w odniesieniu do warunków krajowych) jak i działań prewencyjnych oraz profilaktycznych szeroko rozumianej polityki bezpieczeństwa pracy.

Rozdział drugi dotyczy czynników wpływających na bezpieczeństwo i ochronę zdrowia personelu medycznego. Przedstawiono w nim klasyfikację zagrożeń zawodowych, ze szczególnym podziałem na czynniki niebezpieczne, uciążliwe i szkodliwe. Oprócz tego dokonano identyfikacji i analizy zagrożeń „nowych” i pojawiających się” w pracy personelu medycznego. Na koniec rozdziału drugiego przedstawiono dane statystyczne dotyczące chorób zawodowych oraz wypadków przy pracy w ujęciu globalnym i krajowym, oraz sposoby ich minimalizowania.

W rozdziale trzecim skupiono uwagę na scharakteryzowanie bezpieczeństwa i ochrony zdrowia w pracy lekarzy Podstawowej Opieki Zdrowotnej (lekarzy pierwszego kontaktu). Dokonano w nim charakterystyki zawodu lekarza w Polsce, danych statystycznych oraz warunków pracy w świetle dostępnych raportów i doniesień. Każdy rozdział teoretyczny rozprawy doktorskiej jest zakończony podsumowaniem.

Czwarty rozdział rozprawy doktorskiej zawiera badania własne przeprowadzone w placówkach Podstawowej Opieki Zdrowotnej (w tzw. POZ-tach). Przedstawiono metodykę badań, procedurę doboru próby badawczej oraz organizację przeprowadzonych badań.

W rozdziale empirycznym (badawczym) przy pomocy autorskiego kwestionariusza ankietowego dokonano:

- identyfikacji zagrożeń w pracy lekarza „pierwszego kontaktu”,
- oceny czynników wpływających na bezpieczeństwo pracy i ochronę zdrowia respondentów,
- oceny stresu zawodowego w pracy lekarza „pierwszego kontaktu”,
- oceny kultury organizacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem stylu zarządzania w placówkach POZ.

Z kolei przeprowadzenie obserwacji jawnej z elementami wywiadu bezpośredniego w wybranych placówkach POZ województwa łódzkiego, stały się swoistego rodzaju komentarzem do wyników pochodzących z ankiet. Do przeprowadzenia tej części badań wykorzystano wybrane pytania z autorskiego kwestionariusza ankietowego. Praca doktorska jest zakończona próbą stworzenia matrycy istotnych zagrożeń zdrowia i życia lekarzy „pierwszego kontaktu” oraz rekomendacjami dla lekarzy „pierwszego kontaktu”, pracujących w placówkach Podstawowej Opieki Zdrowotnej. Przeprowadzone badania umożliwiły przeprowadzenie celów badawczych – głównego oraz szczegółowych.